

Bibliyografya

D. KRASSZON, *A Concise History of Veterinary Medicine*, Academia Kiada, Budapeste 1988. 458 sayfa.

Eser bir önsöz, beş bölüm, bibliyografya, kronolojik tablo, ad ve konu indeksinden meydana gelmiştir.

Eserde, ilk bölüm paleontolojik dönemde, Mezopotamya'da, Eski İran'da, Eski Hindistan'da ve Eski Çin'de hayvanların tedavisi konusunda bilgi verilmiştir. (s. 8-52). Bilindiği gibi, veteriner hekimlik bu devirde rituel motiflerle meczolmuş durumda bulunmaktaydı. Bu eski uygarlıklarda bu paralelde bilgilerle yoğun şekilde karşılaşmaktadır.

Eserin ikinci kısmında, başta Aristoteles'teki konuyla ilgili çalışmalar olmak üzere, klasik Yunanda, İskenderiye Okulunda, ve Roma İmparatorluğu'ndaki veteriner hekimlik konusundaki çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Bu kısmın başlığından da anlaşıldığı üzere yazar, rasyonel veteriner hekimlikle ilgili ilk çalışmaların bu dönemdeki çalışmalarla başladığı kabul etmekte, daha önceki çalışmalarını naive-empirik çalışmalar olarak adlandırmaktadır. Ancak eğer, bilimsel çalışma, kalın çizgileriyle, deneysel çalışma ve teorik çalışmayı kapsar şeklinde tanımlanırsa, bu alandaki bilimsel çalışmaları, klasik Yunan uygarlığından daha erken tarihlere götürmek mümkündür. Bu kısımda özellikle, Hippocrates'in, Aristoteles'in ve Galen'in konuya ilişkin çalışmaları üzerine durulmaktadır. Bilindiği gibi, bu dönemde tıpla ilgili çalışmalar da, eğer söz konusu devirde insan üzerinde değil, disseksiyon çalışmalarının domuz, maymun gibi hayvanlar üzerinde yürütüldüğü göz önünde tutulursa, hayvan araştırmalarıyla desteklenmiş, hatta temelde onlara dayanmıştır, denebilir, örneğin, Galen'in çalışmalarında girüldüğü gibi. (s. 97-98).

Yine bu bölümde, Romalılar zamanında at büyük önem kazanmıştır; onunla ilgili ayrıntılı çalışmalara rastlanmaktadır. (s. 105-106).

Eserin üçüncü bölümü, Ortaçağ'da İslâm ve Hristiyanlık aleminde veteriner hekimlik konusundaki çalışmaları kapsamaktadır. Bu devirde, dini öğelerle temellendirilmiş ve pratik esaslara dayandırılmış çalışmalar ele alınmıştır; yazar, bunları bir ölçüde mistik bilgiler ve metafizik esasta açıklamalar olarak nitelendirmektedir. (s. 143-159).

Yine bu kısımda, Arapların (İslâm Dünyasındaki) veteriner hekimlik konusundaki çalışmaları ele alınır ve kısaca bilgi verilir. Burada, Cabir b. Hayvan, Razi, ve İbn Sina gibi, daha çok tıpla ilgilenmiş ve bu konudaki çalışmalarını isim yapmış bilim adamları hakkında bilgi verilir. (s. 121-128). Buradaki bazı isimlerden (Cabir) anlaşılacağı gibi, yazar burada sadece tıpla ilgili konuları ele almakla kalmamış, aynı zamanda, müstakil bir alt bölüm halinde ele alıp işlediği simya konusunda da bazı açıklamalar yapmak gereksinimini duymuştur (s. 206-220). Burada simya prensipleri ve alşimik tedavi konularında bilgi vermiştir.

Eserin en yoğun ve uzun bölümü dördüncü bölümdür; burada ondördüncü yüzyıla ondokuzuncu yüzyıl arasındaki zaman kesitinde tıp ve veteriner hekimlik konusundaki belli başlı çalışmalar ele alınmıştır. Bunlar arasında, iatrokimya çalışmaları, mekanik okulun faaliyetleri, kan dolaşımı keşfi gibi konular örnek olarak verilebilir ki bunlar daha çok tıp biliminin gelişimi ile ilgilidir. Bunların yanı sıra doğrudan veteriner hekimlikle ilgili okulların kuruluşu gibi konularda da açıklamalar bulunmaktadır.

Eserin beşinci bölümü etiyolojik alan ve zihniyet adını taşımakta olup, bakteriyoloji, çalışmaları, veteriner hekimlik alanındaki bazı ihtisas dallarının gelişmesi, teknik gelişme, virus araştırmaları, mukayeseli anatomi, kemoterapi, mukayeseli tıp, bulaşıcı hastalıkların kontrolü ile ilgili milletlerarası kurumlar, veteriner hekimlik terminolojisi, meslek ahlakı konularında bilgi vermektedir. (s. 372-429)

Burada verilen konu başlıklarından ve bu konularda verilen açıklamalardan ve de yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi, veteriner hekimlik konusunda sunulan bilgiler, daha çok tıp temelinde ele alınmıştır. Burada, şöyle bir yorum getirilebilir, tıbbî incelemelerde, araştırmaların doğrudan insan üzerinde yapılması konusundaki çalışmalar, özellikle de tedavi alanında ki araştırmalar hala birinci planda hayvan deneylerine dayandırılmaktadır.

Eser, bir bütün olarak, başlangıçtan günümüze kadar bu bilim dalındaki gelişim çizgisini vermesi ve bu konudaki gelişmenin seyri hakkında bizi aydınlatması açısından yararlı bir el kitabı olarak nitelendirilebilir.

Ayrıca, eserde konuyu aydınlatacak, açıklamalara yardımcı olacak çeşitli resimler, şemalar da ilave edilmiştir.

Konuyla ilgilenenler, kitabın arkasındaki bibliyografyayı da yararlı bulacaklardır. Burada, genel mahiyette bir bibliyografyanın yanı sıra, eserin içinde yer alan özel konularla ilgili çalışma yapacaklar için de yararlı olabilecek bir bibliyografik bilgi de sunulmuştur.

Yine, eserin arkasına ilave edilmiş olan kronolojik tablo 1929 yılına kadar bu alandaki çalışmalar adeta bir özeti sunmaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki, yazar, veteriner hekimliği sadece hayvanlar, özellikle de ehlileştirilmiş ve insanların çeşitli gayelerle kullandığı hayvanlar, onların yapıları, bakımları ve hastalıkları vb. gibi yönlerden ele almayı, daha geniş çizgileriyle ele almış; insan ve onun yapısı, fizyolojisi, hastalıkları gibi konuların hayvanlarla münasebetini de göz önünde tutarak bir değerlendirmesini yapmıştır. Bu eser Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi kitapları arasında bulunmaktadır.

Prof. Dr. Esin KÂHYA